

Yükseköğretim finansmanının seçilmiş ülkeler bağlamında değerlendirilmesi

The evaluation of higher education financing in the context of selected countries

Alper Göksu¹

Gonca Güngör Göksu²

Received Date: 01 / 02 / 2015

Accepted Date: 01 / 04 / 2015

Öz

Bir ülkenin muasır medeniyetler seviyesine ulaşması, ekonomisinin ve sosyo-kültürel yapısının gelişmesi, beşeri sermayesi ya da vatandaşlarına sunduğu hizmetlerin niteliğinin artması, eğitime verilen önemle doğru orantılıdır. Ülkede sunulan eğitim hizmeti ne kadar kaliteli ve yeterli ise ilgili ülkenin ilerlemesi de o derece hızlı olmaktadır. Eğitim hizmetinin son basamağı olan yükseköğretimin finansman yapısının ele alındığı bu çalışmada, öncelikle teori üzerinde durulmuştur. Çalışmanın devamında ise yükseköğretim finansmanına ayrılan kaynakların ülkeler arası karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Sonuç olarak da incelenen ülkelerin yükseköğretim finansman sistemlerinde yer alan farklılıkların nedenleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, OECD (the Organisation for Economic Co-operation and Development)' ye üye olan çeşitli ülkelerde yükseköğretim finansmanına ayrılan kaynakların GSMH ve devlet bütçesi içerisindeki nispi oranlarının belirlenmesi ve bu doğrultuda ülkeler arasındaki mevcut farklılıkların incelenmesidir.

Anahtar sözcükler: Yükseköğretim, Yükseköğretim finansmanı, Yükseköğretim harcamaları

Abstract

For a country, reaching to developed civilizations level, development of its economy and socio-cultural structure, increasing quality of individual capital and services offered for citizens is directly proportional with the importance given to education. As the quality and sufficiency of the education service given in a country increases, the development of the country becomes faster in the same extent. In this study where the financing structure of high education which is the last steps of the education service, initially the theory was emphasized and then comparison of resources allocated to financing of the higher education were included among countries. In the last section, the reasons of existing differences among countries in the financing of higher education were focused. In this context, the aim of the study is to determine the relative rates in GDP and government budget of the resources allocated to the financing of higher in the various countries which are the members of OECD (the Organisation for Economic Co-operation and Development) and to examine the existing differences among countries.

Keywords: Higher Education, Financing of Higher Education, Higher Education Expenditures

1. Giriş

Ülkeler ileri gelişmişlik seviyesini yakalamak amacıyla eğitime ayrı özen göstermektedir. Birkaç aşamadan oluşan eğitim hizmetinin belki de en önemli aşaması yükseköğretim düzeyidir. Yükseköğretim, toplumun geneli için yüksek düzeyde pozitif dışsallık yaymaktadır. Ayrıca yükseköğretim, özellikle genç neslin kendisini yetiştirmesi, toplum içinde daha saygın bir yer edinmesi ve kaliteli bir yaşam sürmesi için vazgeçilmez bir süreçtir.

Yükseköğretim, bazı nitelikleri dolayısıyla yarı kamusal mal ve hizmet kapsamında değerlendirilmektedir. Bu sebeple yükseköğretim finansmanının tamamen devlet tarafından karşılanması mümkün değildir. Bilindiği üzere yarı kamusal mal ve hizmetler, piyasa mekanizması tarafından

¹ Assist. Prof. Dr., Sakarya University, SAKARYA/TURKEY, agoksu@sakarya.edu.tr

² PhD Candidate, Social Science Institution, Sakarya University, SAKARYA/TURKEY, ggungor@sakarya.edu.tr

da sunulabilir ve bu mal ve hizmetlerden faydalananların bir miktar da olsa finansmana katılımı söz konusudur (Saruç, 2011). Yükseköğretim maliyetlerine katılımı çeşitli aktörler görev almakta ve bu aktörlerin katılım oranları birbirinden farklılık göstermektedir. Özellikle liberal görüşün hâkim olduğu ülkelerde son yıllarda devletin yükseköğretim finansmanına katılımı azalmakta ve öğrenci ile ailelerin katılım oranı artmakta, böylece yükseköğretim özelleşmektedir.

Çalışma kapsamında öncelikle yükseköğretim hizmetinin ve finansmanının teorisi üzerinde durulmuştur. Bir sonraki aşamada ise OECD'ye üye gelişmiş ve gelişmekte olan çeşitli ülkelerde yükseköğretim finansmanına ayrılan kaynakların GSMH ve devlet bütçesi içerisindeki payları incelenmiştir. Böylece ülkeler arasındaki mevcut farklılıklar ve bu farklılıkların nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sınırı, istatistiksel verilerin yetersiz olmasından dolayı 1997 yılı ve sonrasıdır. Ayrıca çalışmada OECD'ye üye olan tüm ülkelerin karşılaştırılmasının zor ve verilerin yetersiz olmasından dolayı, daha sağlıklı verilere sahip ülkeler karşılaştırılmıştır. Çalışma kapsamında şu sorulara cevap aranmaktadır: (i) Yükseköğretim finansmanında maliyetlere katılım kapsamında son yıllarda yaşanan değişim ve dönüşümler nelerdir? (ii) Çalışmada incelenen ülkeler arasında yükseköğretim finansmanına ayrılan kaynakları arasındaki farklılıklar nelerdir? (iii) Mevcut finansman farklılıklarının ardında hangi nedenler yer almaktadır? Bu doğrultuda çalışmanın amacı, OECD'ye üye olan çeşitli ülkelerde yükseköğretim finansmanına ayrılan kaynakların GSMH ve devlet bütçesi içerisindeki paylarının belirlenmesi ve bu doğrultuda incelenen ülkeler arasındaki mevcut farklılıkların araştırılmasıdır.

2. Yükseköğretim hizmetinin niteliği ve finansmanının kavramsal çerçevesi

Eğitimin çok çeşitli aşamaları mevcut olup, bu aşamalardan sonuncusu ve bireylerin geleceğine yön veren safhası yükseköğretimdir. Kökenleri M.Ö 400 yılındaki Eflatun'un Academia'sına ve M.Ö 387 yılındaki Aristo'nun Lyceum'una dayanan yükseköğretim, özellikle 19. yüzyıldan itibaren bilgiyi iletmekten ziyade bilimsel araştırma görevi de üstlenmiştir. 20. yüzyılın son zamanlarına rastlayan bilgi toplumuna geçiş süreci sonrası bilgi, ekonominin hammaddesine dönüşmüş ve üniversiteler toplumdaki yeniliklerin kaynağı ve dağıtıcı rolünü üstlenmiştir (Oruç vd. 2011). Yükseköğretim genel anlamda, toplumun insan gücü ihtiyacını karşılayan, kültürün nesiller boyu paylaşılmasında görev alan, bilimsel araştırmalar çerçevesinde toplum sorunlarına çözüm bulan kurumlar ve kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. 2547 sayılı YÖK Kanunu'nun 3. maddesine göre ise yükseköğretim, milli eğitim sistemi dahilinde ortaöğretime dayalı ve en az dört yarıyılı kapsayan her aşamadaki eğitim-öğretim sistemi olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 4.11.1981).

Yükseköğretimin amacı, milli eğitiminin ilke ve hedefleri ışığında ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmak için bireylere bilgi, beceri, davranış ve tutum aşılıyarak, üst düzey insan gücü ihtiyacını gidermektir. Bununla birlikte bilimsel araştırmalar yapmak, böylece dünya ülkeleriyle yarışabilecek seviyede bulunmak ve bu hedefleri gerçekleştirebilmek için gerekli zemini hazırlamak yükseköğretimin diğer amaçları arasında yer almaktadır (Karataş, 2006). Yükseköğretim, dışsallık meydana getiren özel bir (yatırım) mal özelliği taşımaktadır. Yükseköğretim, eğitim hizmetinin bir aşaması olduğu için yarı kamusal mal ve hizmetler kategorisinde yer almaktadır. Bindiği üzere yarı kamusal mal ve hizmetler tüketimden mahrum bırakılabilirler ve rekabet edilebilir özelliği taşımaktadır. Bu mal ve hizmetlerin faydası bölünebilir ve fiyatlandırılması da yapılabilir. Ayrıca bu mal ve hizmetler bir bedel ödenerek de sağlanabilir. Bu ve benzeri nedenlerden

dolayı piyasa mekanizması tarafından da sunulabilir. Bununla birlikte yarı kamusal mal ve hizmetlerin en önemli özelliklerinde bir tanesi de pozitif dışsallık (dışsal fayda) yaymasıdır (Saruç, 2011).

Son yıllarda yapılan araştırmalar da göstermektedir ki ekonomik büyümenin tek-en önemli lokomotif ve ekonomik performansın itici gücü bilgidir. Küreselleşme bağlamında önceki yıllarla kıyaslandığında günümüzde üniversiteler ve araştırma kurumları bireysel ekonomilerin rekabet gücünü olumlu yönde etkilemektedir. Böylece araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yapılan yüksek yatırımlar aracılığıyla yükseköğretim sistemlerini geliştiren ülkeler, küresel bilgi ekonomisinde daha hızlı bir büyüme potansiyeline sahip olmaktadır (Varghese, 2013). Yükseköğretim hizmetinin faydaları olduğu kadar tabii bazı maliyetleri de bulunmaktadır. Öncelikle maliyet türleri de kendi arasında 2 gruba ayrılmaktadır. İlki özel maliyetlerdir ve bu maliyet türü öğrencilerin ve yükseköğretim kurumlarının üstlendiği maliyetlerdir. İkincisi ise sosyal maliyetlerdir. Sosyal maliyetler ise doğrudan ve dolaylı özel maliyetler ile devletin ve diğer kamu kuruluşlarının yüklendiği maliyetlerdir (Duran, 1987).

Yükseköğretim finansmanı, kurumların işlevlerini devam ettirebilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan kaynakların elde edilebilmesi için oluşturulan yöntemler bütünüdür (Karataş, 2009). Yükseköğretim finansmanını etkileyen bazı faktörler mevcuttur. Yükseköğretim yarı kamusal maldır ve yüksek dışsallıklar taşımaktadır. Böylece toplumun gelişmesine etki ettiği için kamunun daha fazla desteklemesi gerektiği bir eğitim türüdür. Bununla birlikte ailelerin ve öğrencilerin yükseköğretim eğitimi sonrası elde edecekleri avantajların daha fazla bilincinde olması da diğer önemli bir unsurdur. Ayrıca ülke ekonomisinin büyümesinin gerçekleştirilmesi, kalkınmasının hızlanması ve siyasetçilerin seçmenlerine ücretsiz yükseköğretim hizmeti sunması gibi nedenler sonucu yükseköğretim harcamalarının fazlaşması, yükseköğretim finansmanını etkileyen diğer unsurlar arasında yer almaktadır (Ergen, 2006).

Yükseköğretim harcamaları geniş ve dar anlamda olmak üzere farklı tanımlara sahiptir. Geniş anlamda yükseköğretim harcamaları, kamu ve özel kesimin bütçelerinden yükseköğretim hizmetlerine için harcanan miktarın toplamından oluşmaktadır. Kısaca bu hizmete ayrılan bütün maddi kaynakların tamamıdır. Dar kapsamlı yükseköğretim harcamaları ise, merkezi devlet ile özel bütçelere sahip olan yükseköğretim kuruluşlarının harcamalarının toplamıdır (Duran, 1987). Yükseköğretim ile ilgili günümüzde çokça tartışılan konulardan bir tanesi de yükseköğretim hizmetinin kimin sunacağı ile ilgili farklı görüşlerin mevcudiyetidir. Bazı uzmanlar eğitim hizmetini devletin sunması gerektiğini savunmakta ve savundukları bu görüşü çeşitli argümanlara dayandırmaktadırlar. Bu argümanlar dışsallıklar, piyasa başarısızlığı, ebeveynlerin bilgisizliği ve eşitlik (Söyler ve Karataş, 2011). Dışsallık argümanına göre eğitim karma nitelikteki bir maldır ve eğitim çok yüksek düzeyde toplumsal fayda sağlamaktadır. Diğer bir argüman ise piyasa başarısızlıklarıdır. Buna göre eğitim hizmetinin ticarileştirilmesi mümkün değildir. Üçüncü argüman ise ebeveynlerin bilgisizliği ve devlet okullarının bu durumu telafi edeceği fikridir. Son olarak da eşitlik argümanına göre, eşitliğin sağlanması için devlet müdahalesi olmalı ve özellikle alt gelir grubunun eğitime hizmeti alabilmesi için devletin etkisi kaçınılmazdır (Söyler, 2009).

3. Yükseköğretim finansmanının ülkeler arası karşılaştırması

Eğitimin her kademesinde olduğu gibi ulusların yükseköğretim sistemleri de aslında birbirinden farklılık göstermektedir. Öyle ki kimi devletler, sınırları içerisindeki üniversitelerde yer alan

çeşitlilik ve bu çeşitliliğin üstlendiği rol sonucu, temel bilimsel araştırmanın önemli bir bölümünün yükseköğretim dışındaki kurumlar tarafından yapılmasına izin verirken, başka devletler dahilindeki üniversitelerde ise araştırma ve öğretim misyonları arasında bulunan bağ geleneksel ve ayrılmaz hale dönüştürülmüştür (Teichler, 2006). Günümüzde sadece öğretim ve araştırma alanında sınırlanmayıp, yükseköğretim finansmanı konusunda da bir takım değişimler meydana gelmektedir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren giderek hızlanan Neo-Liberal politikaların etkisi ile yükseköğretim finansman yöntemlerinde de önemli bir takım değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır.

Tablo 1. Toplam yükseköğretim harcamalarının GSMH içerisindeki payı

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Avustralya	1.7	1.5	1.5	1.6	1.5	1.6	1.5	1.6	1.6	1.6	1.5	1.5	1.6	1.6	1.6
Avusturya	1.5	1.4	1.5	1.2	1.2	1.1	1.1	1.2	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3	1.5	1.5
Belçika	0.9	0.9	vy	1.3	1.4	1.4	1.3	1.2	1.2	1.3	1.3	1.4	1.5	1.4	1.4
Kanada	2.0	1.8	2.5	2.6	2.5	vy	2.4	vy	2.6	2.7	2.6	2.5	2.5	2.7	2.8
Çek Cum.	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9	1.1	1.1	1.0	1.2	1.2	1.2	1.3	1.2	1.4
Danimarka	1.2	1.5	1.6	1.6	1.8	1.9	1.8	1.8	1.7	1.7	1.7	1.7	1.9	1.9	1.9
Finlandiya	1.7	1.6	1.8	1.7	1.7	1.8	1.8	1.8	1.3	1.7	1.6	1.4	1.6	1.9	1.9
Fransa	1.2	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.4	1.3	1.1	1.3	1.4	1.2	1.5	1.5	1.5
Almanya	1.1	1.0	1.1	1.0	1.0	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.3	vy	1.3
Yunanistan	1.2	1.2	1.0	0.9	1.1	1.2	1.3	1.1	1.5	vy	vy	0.9	vy	vy	vy
Macaristan	1.0	1.0	1.1	1.1	1.2	1.2	1.3	1.1	1.1	1.1	0.9	1.3	1.0	0.8	1.0
İzlanda	0.7	1.7	vy	1.5	0.9	1.1	1.2	1.2	1.2	1.1	1.2	1.4	1.3	1.2	1.2
İrlanda	1.4	1.3	1.4	1.5	1.3	1.3	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.6	1.6	1.6	1.7
İtalya	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0
Japonya	1.1	1.0	1.0	1.1	1.3	1.1	1.3	1.3	1.4	1.5	1.5	1.2	1.6	1.5	1.6
Kore	2.5	2.5	2.4	2.6	2.7	2.2	2.6	2.3	2.4	2.5	2.4	2.6	2.6	2.6	2.6
Meksika	1.1	0.8	1.1	1.1	1.0	1.4	1.3	1.3	1.3	1.1	1.2	1.2	1.4	1.4	1.3
Hollanda	1.2	1.1	1.3	1.2	1.3	1.3	1.3	1.4	1.3	1.5	1.5	1.5	1.7	1.7	1.8
Y. Zelanda	vy	vy	vy	0.9	vy	1.5	1.5	1.4	1.5	1.5	1.5	1.6	1.6	1.6	1.5
Norveç	1.4	1.5	1.5	1.3	1.3	1.5	1.5	1.4	1.3	1.2	1.3	1.7	1.4	1.7	1.7
Polonya	vy	vy	1.0	0.8	vy	1.5	1.5	1.5	1.6	1.3	1.3	1.5	1.5	1.5	1.3
Portekiz	1.0	1.0	1.1	1.1	1.1	1.0	1.1	1.0	1.4	1.4	1.6	1.3	1.4	1.5	1.4
İspanya	1.2	1.1	1.1	1.2	1.2	0.9	1.2	1.2	1.1	1.1	0.9	1.2	1.3	1.3	1.3
İsveç	1.7	1.6	1.7	1.7	1.7	1.2	1.8	1.8	1.6	1.6	1.6	1.6	1.8	1.8	1.7
İsviçre	1.1	1.1	1.2	1.2	vy	vy	vy	1.6	1.4	1.4	1.2	1.3	1.3	1.3	1.3
Türkiye	0.6	0.8	1.0	0.8	0.7	0.9	0.7	0.7	0.8	0.7	0.8	0.8	0.9	0.8	0.9
Birleşik Krallık	1.0	1.1	1.1	1.0	1.1	1.1	1.1	1.1	1.3	1.3	1.3	1.2	1.3	1.4	1.2
A. B. D.	2.6	2.2	2.3	2.7	2.7	2.6	2.9	2.9	2.9	2.9	3.1	2.7	2.6	2.8	2.7

Not: Veri Yok (vy)

Kaynak: Education at a Glance (1998-2014); Milli Eğitim İstatistikleri (2006-2013).

Geçmişte birçok gelişmiş ülkede yükseköğretim finansmanı hükümet ve vergi mükellefleri tarafından karşılanmıştır. Ancak artan mali kısıtlamalar, eğitimde talep artışı, öğrenme kalitesinde yaşanan değişimler gibi nedenlerden dolayı bu yöntem artık pek de sürdürülemez hale gelmiştir. Çok çeşitli unsurların etkisi ile 21. yüzyılın başlarından itibaren yükseköğretim finansmanında öğrencilerin ve velilerin katkı payı zaman içinde arttırılmış ve maliyet paylaşımı yöntemi tercih edilmeye başlanmıştır (Sam, 2011). Böylece günümüzde yükseköğretim maliyetlerine katılım birbirinden farklı dört grup tarafından paylaşılmaktadır. Bu gruplar, hükümet ile vergi mükellefleri, öğrenci aileleri, öğrenciler ve hayırseverler tarafından oluşmaktadır (Johnstone, 2005). Meydana gelen maliyet paylaşımının ardında ise çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler şunlardır: (i) Hızla artan öğrenci veya birim maliyetleri, (ii) Birçok ülkede üniversite çağı nüfus artışı, özellikle yükseköğretim seviyesinde meydana gelen kitlesel katılım ve yükseköğretime katılım oranlarının

artışı, (iii) Birçok ülkede hızla artan hükümet harcamaları ve duraksayan vergi gelirleri, (iv) Artan bilgi ekonomisi, artan küreselleşme, adem-i merkezîyetçilik, deregülasyon ve yönetim devri de diğer önemli etkenlerdir (Johnstone ve Marcucci, 2007).

Yükseköğretim finansmanına ayrılan kaynakların düzeyi ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Tablo 1’de OECD üyesi ülkelerde toplam yükseköğretim harcamalarının GSMH içerisindeki payları yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde bu oran, ülkeler arasında değişim göstermektedir. Öyleki GSMH içerisinde yükseköğretim harcamalarına ayrılan payın en fazla olduğu ülkeler Kanada, Kore ve A.B.D. olurken, en düşük olduğu ülkeler ise İtalya ve Türkiye’dir. Buna göre ülkelerin ekonomik gelişmişliği ile yükseköğretime ayrılan kaynaklar arasında yakından bir ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Toplam kamu yükseköğretim harcamalarının kamu bütçesi içerisindeki payı

	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Avustralya	3.0	3.5	3.6	3.4	3.2	3.4	3.5	vy	vy	vy	3.4	3.2	3.0	3.1	3.4	3.3
Avusturya	1.8	vy	3.2	3.2	2.7	2.6	2.6	2.5	2.8	3.0	3.0	3.1	3.0	3.0	3.1	3.1
Belçika	vy	vy	2.2	3.0	2.6	2.8	2.7	2.6	vy	2.6	2.7	2.7	2.8	2.7	2.8	2.7
Kanada	3.1	4.0	3.9	vy	4.7	4.6	vy	4.3	vy	4.2	4.1	4.5	4.5	4.7	4.7	4.7
Çek Cum.	1.8	2.0	1.8	1.9	1.8	1.8	1.9	1.8	2.1	2.0	2.3	2.6	2.2	4.3	2.2	2.7
Danimarka	2.1	vy	3.9	4.3	4.6	4.9	4.9	4.5	4.6	4.5	4.4	4.5	2.3	2.3	4.2	4.2
Finlandiya	2.8	3.6	4.0	4.2	4.2	4.2	4.1	4.1	4.1	4.0	4.0	3.9	3.9	4.2	3.9	3.9
Fransa	1.8	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	1.9	2.2	2.3	2.2	2.3	2.3	2.3	2.4	2.3	2.3
Almanya	2.0	2.3	2.3	2.3	2.4	2.4	2.4	2.5	2.5	2.4	2.5	2.6	2.8	2.8	vy	3.1
Yunanistan	1.8	vy	2.1	2.0	2.1	vy	2.7	2.5	2.9	vy	vy	vy	vy	vy	vy	vy
Macaristan	1.5	2.9	2.4	2.6	3.0	vy	2.3	vy	vy	2.1	2.0	2.1	2.1	2.2	2.0	2.2
İzlanda	1.7	2.4	5.6	vy	2.6	2.5	2.9	2.9	3.1	3.4	3.3	3.3	2.6	3.1	3.2	3.0
İrlanda	2.4	3.8	3.5	3.6	4.1	3.7	3.6	vy	3.3	3.3	3.4	3.2	3.1	3.2	2.2	2.8
İtalya	1.3	1.4	1.6	1.7	1.8	1.7	1.8	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6	1.7	1.7	1.7	1.7
Japonya	1.2	1.3	vy	1.2	1.6	1.6	1.6	1.8	1.8	1.6	1.7	1.7	1.8	1.8	1.8	1.8
Kore	1.4	2.1	1.8	2.4	2.7	1.7	1.4	2.0	2.1	2.1	2.2	2.1	2.2	2.6	2.6	2.6
Meksika	4.1	vy	4.5	4.3	4.3	3.5	4.7	4.0	4.0	4.1	3.8	4.1	3.9	4.1	4.0	3.7
Hollanda	1.9	3.0	vy	2.9	2.9	2.8	2.7	vy	2.9	3.0	3.3	3.2	3.3	3.2	3.3	3.5
Y. Zelanda	vy	4.8	4.2	vy	vy	vy	5.2	5.5	4.9	4.8	5.1	5.2	5.5	5.7	5.5	5.5
Norveç	3.1	4.6	2.7	4.2	4.1	vy	4.4	4.8	5.3	vy	5.1	5.3	5.1	4.8	4.5	4.5
Polonya	vy	4.4	2.4	1.9	1.8	vy	vy	vy	vy	2.8	2.2	2.2	2.4	2.4	2.6	2.6
Portekiz	vy	vy	2.2	2.4	2.3	2.3	2.2	2.2	1.8	2.1	2.2	2.6	2.2	2.2	2.2	2.1
İspanya	2.2	vy	3.6	2.3	2.7	1.5	2.5	vy	2.5	2.5	2.5	2.5	2.6	2.5	2.5	2.5
İsveç	2.3	vy	3.0	3.7	2.4	2.6	3.7	3.7	3.7	3.5	3.4	3.4	3.5	3.7	3.9	3.9
İsviçre	2.8	3.2	vy	3.4	3.6	3.6	3.1	3.5	3.6	3.3	3.4	3.1	4.0	4.1	4.0	4.1
Türkiye	3.4	3.8	2.8	2.4	2.2	2.8	2.5	2.3	2.5	3.3	3.3	3.2	3.2	3.3	3.2	3.8
Birleşik Krallık	vy	2.7	2.6	2.6	2.5	2.0	2.6	2.4	2.3	2.7	2.4	2.0	1.7	1.6	2.0	3.9
A. B. D.	3.2	4.8	vy	vy	3.5	4.5	3.8	4.0	3.5	3.5	3.9	3.3	3.2	3.0	3.3	3.5

Not: Veri Yok (vy)

Kaynak: Education at a Glance (1998-2014); Milli Eğitim İstatistikleri (2006-2013).

Tablo 2 toplam kamu yükseköğretim harcamalarının kamu bütçesi içerisindeki payını göstermektedir. Tablo incelendiğinde ilgili oranın en fazla olduğu ülkeler Meksika, Norveç, Yeni Zelanda ve Kanada olup, en düşük olduğu ülkeler ise İtalya ve Japonya’dır. Türkiye’nin payı ise % 2,2-3,8 arasında yer almaktadır. Türkiye’nin bu payının diğer birçok gelişmiş ülkeden biraz daha

yüksek olmasının nedeni olarak Türkiye’de yükseköğretim harcamalarının özel kesimden ziyade ağırlıklı olarak kamu kaynaklarıyla finanse edilmesidir. Ayrıca Japonya, Birleşik Krallık ve A.B.D. gibi ülkelerde yükseköğretim finansmanında özel kesimin aktif rol oynamasından dolayı bu ülkelerde bu oran daha düşüktür. Tablo 1 ve Tablo 2 kıyaslandığında ülkelerin yer aldığı sıra farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; A.B.D. toplam yükseköğretim harcamalarının GSMH içerisindeki payı sıralamasında en üst sıralarda yer alırken, toplam kamu yükseköğretim harcamalarının devlet bütçesi içerisindeki payı sıralamasında ise diğer ülkelerle kıyaslandığında daha geride yer almaktadır. Bunun nedeni olarak da son yıllarda popüler hale gelen yükseköğretimde maliyet paylaşımı yaklaşımı sonucu devletin yükseköğretim hizmetine daha az kaynak ayırması ve yükseköğretim alanında yaşanan özelleştirme uygulamaları ile özel kesimin maliyetlere katılım oranının artmasıdır.

Tablo 3. Yükseköğretim harcamalarına kamu kesiminin ve özel kesimin katılımlarının nispi oranları (2011, 2000)

	Devlet Kat- kısı (2011)	Özel Kesim Katkısı (2011)	Devlet Kat- kısı (2000)	Özel Kesim Katkısı (2000)
Avustralya	45.6	54.4	46.9	50.1
Avusturya	86.9	13.1	96.3	3.7
Belçika	90.1	9.9	91.5	8.5
Kanada	57.4	42.6	61.0	39.0
Çek Cum.	81.1	18.9	85.4	14.6
Danimarka	94.5	5.5	97.6	2.4
Finlandiya	95.9	4.1	97.2	2.8
Fransa	80.8	19.2	84.4	16.6
Almanya	84.7	15.3	88.2	11.8
Yunanistan	vy	vy	99.7	0.3
Macaristan	vy	vy	vy	vy
İzlanda	90.6	9.4	91.8	8.2
İrlanda	80.5	19.5	79.2	20.8
İtalya	66.5	33.5	77.5	22.5
Japonya	34.5	65.5	38.5	61.5
Kore	27.0	73.0	23.3	76.7
Meksika	67.1	32.9	79.4	20.6
Hollanda	70.8	29.2	76.5	23.5
Y. Zelanda	64.5	35.5	vy	vy
Norveç	95.9	4.1	96.3	3.7
Polonya	75.5	24.5	66.5	33.4
Portekiz	68.6	31.4	92.5	7.5
İspanya	77.5	22.5	74.4	25.6
İsveç	89.5	10.5	91.3	25.6
İsviçre	vy	vy	vy	vy
Türkiye	vy	Vy	95.4	4.6
Birleşik Krallık	30.2	69.8	67.7	32.3
A. B. D.	34.8	65.2	37.4	62.6

Kaynak: Education at a Glance (2013, 2014)

Tablo 3’de 2000 ve 2011 yıllarında kamu kesiminin ve özel kesimin yükseköğretim finansmanına yaptıkları katkının nispi oranları yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde ilgili ülkelerin çoğunda yükseköğretim finansmanında devlet katkısının özel kesimden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bazı istisnalar da söz konusudur. Örneğin; A.B.D.’de ve Kore’de yükseköğretim finansmanında özel kesimin payı, devlet katkısından daha yüksektir. Ayrıca 2000 ve 2011 yılları kıyaslandığında en dikkat çekici değişiklik Birleşik Krallık ’ta meydana gelmiştir. Çünkü

2000 yılında Birleşik Krallık' ta yükseköğretim finansmanında kamu kesiminin katkısı daha fazla iken, 2011 yılında bu durum tersine dönmüş ve özel kesimin payı artmıştır. Meydana gelen bu dönüşümün ardında Birleşik Krallık' ta yükseköğretimde maliyet paylaşımı yaklaşımını benimsemesi yer almaktadır. Diğer önemli bir değişiklik ise Portekiz'in durumudur. Çünkü ülkede 2000 yılında devlet katkısının oranı % 90'lar civarında iken, 2011 yılına gelindiğinde devlet katkısının oranı % 70'lere düşmüştür. İspanya, İrlanda ve Polonya'da ise bir miktar da olsa bu süreçte devletin katkısı arttırılmıştır.

4. Sonuç

Çeşitli ülkelerin yükseköğretim finansmanının analiz edildiği bu çalışmada, öncelikle yükseköğretim kavramının ve finansmanının teorik çerçevesi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümünde ise farklı kurumların hazırladıkları ve yıllık olarak yayınladıkları raporlardan derlenen yükseköğretim finansmanı ile ilgili istatistiksel verilerin karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Böylece OECD' ye üye ülkelerde yükseköğretime tahsis edilen kaynakların nispi oranları arasındaki değişimler gözlemlenmiş ve mevcut farklılıkların nedenleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın bütünü ele alındığında öncelikle üzerinde durulması gereken husus, son yıllarda yükseköğretim finansmanı alanında yaşanan dönüşümlerdir. Daha önce de bahsedildiği gibi özellikle liberal ekonomik görüşün hâkim olduğu ülkelerde 21. yüzyılın başlarından itibaren yükseköğretimde maliyet paylaşımı fikri egemen olmaya başlamıştır. Bu kapsamda bazı devletlerin yükseköğretim finansmanına olan katkısı azalmaya başlamış ve öğrencilerin katkı payları arttırılmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Birleşik Krallık' ta maliyet paylaşımı yaklaşımının etkileri daha çok görülmektedir. Tablo 3'de 2000 ve 2011 yıllarında yükseköğretim finansmanında kamu kesiminin ve özel kesimin katkı düzeyleri yer almaktadır. Buna göre hala birçok Avrupa ülkesinde yükseköğretimde kamu kesiminin katkısı daha yüksek düzeyde iken, A.B.D., Birleşik Krallık' ta, Japonya'da ve Kore'de özel kesimin ağırlığı hakimdir. Ayrıca çalışmada toplam yükseköğretim harcamalarının GSMH içerisindeki payları incelenmiştir. Toplam yükseköğretim harcamalarının GSMH içerisindeki nispi payının en yüksek olduğu ülkeler A.B.D., Norveç ve Kore iken, en düşük olduğu ülkeler ise Türkiye ve İtalya olduğu saptanmıştır. Çalışma kapsamında toplam kamu yükseköğretim harcamalarının devlet bütçesi içerisindeki payı da incelenmiştir. Tablo 2'ye göre bu payın en yüksek olduğu ülkeler Meksika, Norveç ve Yeni Zelanda olurken, en düşük olduğu ülkeler ise İtalya ve Japonya'dır. Ayrıca Türkiye'nin payı diğer ülkelerle kıyaslandığında orta sıralarda yer almaktadır. Bunun nedeni ise Türkiye'de devletin yükseköğretim harcamalarına yönelik katkının fazla göz ardı edilmeyecek seviyede olmasıdır. Son yıllarda birinci öğretime kayıtlı öğrencilerden alınan katkı paylarının kalkması ile de devletin mevcut katkısının arttığı söylenebilir.

Sonuç olarak her ülkenin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, politik şartlara, hatta üyesi olduğu ulusal/uluslararası kurum ve kuruluşlara göre yükseköğretim finansmanına yaptığı katkı değişebilmektedir. Ancak küreselleşmenin etkisinin oldukça fazla olduğu bu dönemde ülkelerin kalkınmasının ve gelişmesinin itici gücü ve lokomotifidir. Bilim sayesinde ülkeler ilerleyebilir ve daha yüksek refah seviyesine ulaşabilir. Öyle ki araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yapılan yüksek yatırımlar sonucu yükseköğretim sistemlerini geliştiren ülkeler, küresel bilgi ekonomisinde daha hızlı bir büyüme potansiyeline sahip olmaktadır. Bu sebeple ülkelerin gelişme ve kalkınma kapsamında bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerine daha fazla önem vermesi, bu

Göksu, A., Güngör Göksu, G. (2015). The evaluation of higher education financing in the context of selected countries. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (2), 298-308.

ülkelerin hem ekonomik büyüme hem de sosyal gelişme yolunda daha hızlı ilerlemelerine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Duran, M. (1987). Yükseköğretim Harcamalarının Finansmanı ve Etkinliği, 3. *Ulusal Maliye Sempozyumu*, ss.110-139.
- Ergen, Z. (2006). Yükseköğretim Karma Malının Niteliği ve Finansmanı Üzerine, *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, Sayı:3, 133-149.
- Johnstone, D. B. (2005). *Cost-sharing and the Cost-effectiveness of Grants and Loan Subsidies to Higher Education*, In T. Pedro, B. Johnstone, M. J. Rosa & H. Vossensteyn (Eds.). *Cost-Sharing and Accessibility in Western Higher Education: A Fairer Deal?* (pp. 84-101). Dordrecht the Netherlands: Springer Publishing.
- Johnstone, D. B. and Marcucci, N. P. (2007). *Worldwide Trends in Higher Education Finance: Cost-sharing, Student Loans and Support of Academic Research*, UNESCO's Higher Education Commissioned Paper Series, <http://unesco.org/Education/Higher Education/UNESCO Forum on Higher Education Research and Knowledge/Papers and Publications/commissioned papers>, Access Date: 01.02.2014.
- Karataş, S. (2006). *Türkiye' de Yükseköğretim Finansman Politikaları ve Kurum Başarısına Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, SBE.
- Karataş, S. (2009). Avrupa Birliği Ülkelerinde Yükseköğretim Finansman Politikalarına Genel Bir Bakış, *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 1. <http://www.universite-toplum.org/>, Erişim Tarihi: 01.02.2014.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2006-2007*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2008). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2007-2008*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2009). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2008-2009*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2010). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2009-2010*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2011). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2001-2011*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2012). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2011-2012*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2013). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2012-2013*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2014). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2013-2014*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (1998). *Education at a Glance 1998*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2000). *Education at a Glance 2000*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2001). *Education at a Glance 2001*, France: O.E.C.D.

Göksu, A., Güngör Göksu, G. (2015). Yükseköğretim finansmanının seçilmiş ülkeler bağlamında değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (2), 298-308.

- Organisation for Economic Co-operation and Development (2002). *Education at a Glance 2002*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2003). *Education at a Glance 2003*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2004). *Education at a Glance 2004*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2005). *Education at a Glance 2005*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2006). *Education at a Glance 2006*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2007). *Education at a Glance 2007*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2008). *Education at a Glance 2008*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2009). *Education at a Glance 2009*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2010). *Education at a Glance 2010*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2011). *Education at a Glance 2011*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2012). *Education at a Glance 2012*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2013). *Education at a Glance 2013*, France: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2014). *Education at a Glance 2014*, France: O.E.C.D.
- Oruç, K. O. Çekin, E. Tenderis, A. E. ve Özmen H. İ. (2011). Yükseköğretimde Kaynak Dağılımı Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye'deki Devlet Üniversitelerinin Cari Hizmet Ödenekleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 4, 19-34.
- Resmi Gazete (2003). *5018 Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu*, 24.12.2003 tarih ve Sayı:25326.
- Sam, M. (2011). *How Should Developing Countries Finance Higher Education?* http://www.academia.edu/1228730/Financing_Higher_Education_in_Developing_Countries, Access Date: 01.02.2014.
- Saruç, N. T. (2011). Yarı Kamusal Mal Olarak Yükseköğretimin Finansmanı ve Finansman Yöntemlerinin Algılanan Adalet Düzeyi: Sakarya Üniversitesi Paydaş Görüşleri, *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK-2011)*. Cilt:2, ss.1191-1200.
- Söyler, İ. (2009). Yükseköğretimin Finansmanı: Yeni Beklentiler ve Hedefler Işığında Normatif Bir Yaklaşım, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:72, ss. 3-25.
- Söyler, İ. ve Karataş, S. (2011). Türkiye'de Özel Yükseköğretim Kurumlarının Kuruluşu ve Finansmanı, *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK-2011)*. Cilt:2, ss.148-1158.
- Teichler, U. (2006). Changing Structures of the Higher Education Systems: The Increasing Complexity of Underlying Forces, *Higher Education Policy*, Volume: 19, pp.447-461.
- Varghese, N.V. (2013). Governance Reforms in Higher Education: A Study of Selected Countries in Africa, *Policy Forum on Governance Reforms In Higher Education in Africa*, pp.1-23.

Extended abstract in English

The higher education is an important step of education. The countries can complete their improvement through the higher education. The higher education systems of all countries have different features, because of their conditions of economic, social, politic etc. In fact, for a country, reaching to developed civilizations level, development of its economy and socio-cultural structure, increasing quality of individual capital and services offered for citizens is directly proportional with the importance given to education. As the quality and sufficiency of the education service given in a country increases, the development of the country becomes faster in the same extent. The long-term economic benefits of higher education are good on both individuals and countries, and may likely remain in the future, so long as societies demand more high-level skills. Higher education is a mixed commodity, and it is a service which is benefiting its users directly and society indirectly. The one of its fundamental tasks is to provide positive externalities for the society and individuals. Investing in higher education benefits the public sector as well. In some countries, higher education is only funded by government, because higher education in these countries is considered as public good. In other countries, the higher education financing is funded by private sector or both of public and private sector.

In this study where the financing structure of high education, which is the last steps of the education service, initially the theory was emphasized and then comparison of resources allocated to financing of the higher education were included among countries. In the last section, the reasons of existing differences among countries in the financing of higher education were focused. The document scanning method was used and extensive review of the literature was used too. So statistical data obtained from various references were compared among countries. In this context, the aim of the study is to determine the relative rates in GDP and government budget of the resources allocated to the financing of higher in the various countries which are the members of OECD and EU and to examine the existing differences among countries. While the countries examined in this study were determined, accessing to the correct data was considered by authors. Additionally, it was not possible to examine all members of OECD and AB. After that, the relative rates of data in GDF of government budget among countries were examined and compared. Also, the participants of public and private sector in the expenditures of higher education were analyzed. In this way, the reasons of differences were tried to understand and introduced. The limit of study is between 1995 and 2011, because it is hard to find the correct and clear data of higher education for previous years of 1995. The data have been obtained by using Education at a Glance reports which are products of a long-standing, collaborative effort between OECD governments, the experts and institutions working within the framework of the OECD Indicators of Education Systems programme and the OECD Secretariat.

In this study it is understood that the participants of every country in the finance of higher education is different from each other. Because the viewpoint of countries for higher education is not the same and their economic powers are different. It can say that there is positive relation between education expenditures and the size of GDP. This study shows that some countries have distinct systems in higher education. For example, the private sector is more important than public sector for the finance of higher education in U.S.A, the British Kingdom and Korea. On the other hand, there is the more effect of public sector in the most of European countries. For Turkey, the finance of higher education is not enough. However, when we compare with previous years, the

Göksu, A., Güngör Göksu, G. (2015). Yükseköğretim finansmanının seçilmiş ülkeler bağlamında değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (2), 298-308.

more public expenditures in higher education are left in Turkey in these days. This situation is important Turkey's development too.

Finally, some important changes are emphasized in this study. These changes are about cost-sharing of participants. There is an increasing concern about higher education financing. Governments have allowed universities to increase their tuition fees. In last years, governments' expenditures were more than expenditures of students and households in the finance of higher education. However, a new method has been accepted from the beginning of 21.century so the participants of students and households has been increased and the participants of government has been decreased. Nowadays, we live in the era of globalization, the knowledge is the driving force of development and the countries can develop through the science. If the governments invest in research and development activities, they will improve more.